

*Іванова Т.М.,**к.е.н, доцент,**доцент кафедри управління персоналом та економіки праці,
Чернігівський національний технологічний університет*

НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ МОЛОДІЖНОГО БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті досліджено проблеми молодіжного безробіття на регіональному та державному рівні. Виявлено основні причини та наслідки його виникнення. Запропоновано напрями збільшення зайнятості серед молоді.

Ключові слова: молодіжне безробіття, самозайнятість, працездатне населення, працевлаштування.

Вступ та постановка проблеми. В умовах трансформації економіки України найбільш вразливою верствою працездатного населення виступає молодь, яка зазнає найбільші труднощі при пошуку роботи, оскільки не має практичного досвіду. Ці проблеми з працевлаштуванням у випадку молоді значно сильніше, ніж у випадку людей старших та викликають небезпечні для суспільства наслідки: депресії, проблеми зі здоров'ям, деградації особистості, зневіреності у власних силах, зростання злочинності, самогубств і кількості ув'язнених. Відсутність практичного досвіду роботи та небажання працедавців пропонувати гідні посади призводить до альтернативи для молодих спеціалістів у вигляді нелегальної зайнятості або ж самозайнятості.

Крім того, Програми соціально-економічного та культурного розвитку, а також програми підтримки малого та середнього бізнесу адміністративно-територіальних одиниць не передбачають окремого розділу, який би окреслював проблеми молодіжного безробіття, які є характерними саме для даного регіону, а також шляхи його подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Безробіття серед молоді в Україні є однією з найбільш гострих та болючих проблем, що пов'язано з незбалансованістю ринку праці та ринку освітніх послуг. Тому саме ця рівновага сприятиме ефективному функціонуванню та розвитку нашої країни. Дослідженню цієї проблеми в нашій державі приділяється велика увага. Вагомий внесок у дослідження проблем ринку праці та зайнятості в Україні зробили такі вчені: С. Бандур, О. Вишняк, М. Долішній, Ю. Краснов, Е. Лібанова, Л. Семенова, О. Хомра, О. Яременко та ін. Питання формування ринку праці молоді, особливо фахівців з вищою освітою висвітлювали такі українські вчені, як: О. Грішнова, М. Нижній, С. Злупко, А. Лаврук, А. Яременко та ін. Питаннями вирішення проблем молодіжного безробіття займалися такі вчені, як В. Васильченко, Н. Волкова, О. Грішнова, М. Колосницька, Л. Кудіна, В. Петюх, К. Сименюк, В. Федоренко, К. Яковенко, Л. Яцюх та інші. Результати їх досліджень мають велике значення для розвитку вітчизняної науки.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак дослідження проблем молодіжного безробіття, які є характерними для регіону та напрями його мінімізації на сьогоднішній день залишаються маловивченими.

Метою цієї роботи є визначення регіональних особливостей молодіжного безробіття та напрямів його подолання.

Результати дослідження. Відповідно до чинного законодавства до молоді в нашій країні відносяться громадяни України віком від 14 до 35 років. Саме молодь є однією з найвразливіших категорій працездатного населення, яке потребує додаткової уваги та захисту з боку держави. За даними Державної служби статистики у 2015 році рівень зайнятості серед осіб у віці 25–29 років становив майже 72% та був вищим, ніж в середньому серед всіх вікових груп (56,7%), а серед осіб віком 15–24 роки цей показник склав лише 28,2%.

Рівень безробіття, визначений за методологією Міжнародної організації праці, серед молоді у віці 25–29 років свідчить про те, що у 2015 році він становив 11,2%. Серед осіб у віці 15–24 роки цей показник становив 22,4% та був більш як удвічі вищий, ніж цей показник серед всіх вікових груп [1]. Це зумовлено тим, що значна частина молоді не має необхідних професійних навичок і досвіду роботи.

У середньому по країнах ЄС у 2015 році рівень безробіття серед молоді у віці 15–24 роки становив 20,4% (в Україні – 22,4%), а в цілому по всім віковим групам – 9,4% (в Україні – 9,1%). Цей показник поступово знижується порівняно з минулими роками.

У I кварталі 2016 року статус безробітного у державній службі зайнятості мали 282,0 тис. осіб у віці до 35 років, протягом якого кількість зареєстрованих безробітних у цьому віці скоротилася до 182,9 тис. осіб. Серед безробітних у віці до 35 років, зареєстрованих у державній службі зайнятості, які мали професійний досвід, кожний п'ятий раніше працював в оптовій та роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів; 17,0% – у сільському, лісовому та рибному господарстві; 16,7% – у сфері державного управління й оборони, обов'язкового соціального страхування; 14,4% – у переробній промисловості; 6,3% – у фінансовій та страховій діяльності [1].

Однак наявність та врахування регіональних особливостей, працевлаштування населення викликає інтерес до визначення існуючих проблем та шляхів подолання.

Кожен регіон України має свої особливості географічного розташування, кліматичних умов, соціально-економічного розвитку, галузевого економічного потенціалу, а також у зайнятості населення.

Особливості кліматичних та історичних умов на Чернігівщині обґрунтовують розвиток сільськогосподарського комплексу та туристичної галузі, які спричиняють попит на відповідні професії. Тому політика регіональних органів влади щодо подолання молодіжного безробіття повинна бути спрямована переважно на підготовку фахівців тих спеціальностей, що необхідні для розвитку сільського господарства та туристичної галузі. Для цього у регіоні систематично проводять інформаційно-роз'яснювальну роботу щодо професійного самовизначення молоді з урахуванням потреб регіонального ринку праці. Ці заходи повинні також впливати на підготовку та перепідго-

товку молоді відповідного фаху або підвищувати економічний стимул та престиж цих професій.

Аналіз демографічної та соціально-економічної ситуації на прикладі Чернігівської області свідчить про те, що Чернігівщина має регресивну вікову структуру населення. У перспективі слід очікувати зростання чисельності осіб похилого віку, оскільки у вікову групу 15–64 роки вступатимуть діти та підлітки, чисельність яких менша за групи населення, що вийдуть із неї.

Сільські жителі значно старші за міських, про що свідчить показник середнього віку населення. У структурі населення області переважають жінки. У сільській місцевості статевий баланс більший за міський. У різних вікових групах співвідношення неоднакове.

За економічною діяльністю структура чисельності безробітних віком до 35 років показує, що в Чернігівській області найважче знайти роботу в секторі сільського, лісового та рибного господарств, значно легше у сфері будівництва та найлегше у таких галузях як мистецтво, спорт та відпочинок. Велика конкуренція робочої сили є в галузі торгівлі, державного управління та оборони та переробної промисловості.

Вагомим показником при оцінці соціального явища безробіття є відповідність показників наявних робочих місць та бажаних їх отримати, тобто попиту-пропозиції робочої сили на ринку праці. Важливість даного показника прямо впливає з наявною можливістю у країні боротися з безробіттям, адже чим вищий показник попиту на робочу силу, тим менший термін перебування безробітних в даному статусі. За даними служби зайнятості в Чернігівській області на 1 вакантне місце у 2015 році маємо 24 фахівця, що на 50% більше у порівнянні з минулим роком. Це пов'язано зі зменшенням вакансій майже в половину, та незмінним рівнем безробіття.

Серед основних проблем, що існують на молодіжному ринку праці, можна виділити наступні:

- 1) загальний стан економіки, через що кількість робочих місць зменшується;
- 2) податковий тиск на крупні підприємства, малий та середній бізнес з боку держави;
- 3) відсутність системи розподілу молоді під час навчання (стажування або практика) та на роботу після закінчення навчання;
- 4) недосконалість розробки та непрофесійне впровадження програм зайнятості, перекваліфікації молодих працівників на загальнодержавному, міському рівнях тощо.

Наслідками безробіття серед молодого населення є:

- поглиблення бідності та зuboжіння бюджетів молодих сімей (як наслідок – збільшення розлучень, абортів, зниження народжуваності, збільшення кількості безпритульних і покинутих дітей, дітей-сиріт, дітей-інвалідів);
- зниження соціальної захищеності і неадекватна оцінка молодіжної праці сприяє зниженню національного патріотизму, призводить до відтоку молодих фахівців в розвинуті країни, прищеплює інтерес до пошуку альтернативних форм заробітку у сфері неформальної економіки і тіньового бізнесу, підриває інтерес до освіти;
- посилюється криміногенна ситуація в країні: збільшується кількість економічних і кримінальних злочинів, розцвітає алкоголізм і наркоманія, збільшується кількість венеричних та інших захворювань, скорочується рівень тривалості життя, збільшується смертність – все це сприяє природному вродження нації [2].

Одну з головних ролей у процесі висвітлення проблем, що існують у молодіжному підприємницькому середовищі та зайнятості молоді, пошуку шляхів їх вирішення, повинні відігравати засоби масової інформації, які можуть і повинні активніше формувати громадську думку щодо молоді, як потужного потенціалу соціально-економічного розвитку, а також впливати на процес розробки та втілення молодіжної політики.

Найрейтинговіші та найчисельніші за накладом ЗМІ Чернігівської області – газети «Чернігівські відомості», «Семь дней», «Деснянська Правда», «Взгляд», «Гарт» – на своїх сторінках публікують статті, присвячені проблемам молодіжної зайнятості. Часто матеріали для публікацій у рубриках «Центр зайнятості інформує» надає Обласний центр зайнятості, який оприлюднює також пост-релізи проведених засідань, нарад, круглих столів та заходів задля висвітлення актуальних проблем зайнятості регіону. Робота з інформування населення проводиться також на сайті Центру зайнятості, проте молодіжному безробіттю приділяється недостатня увага [3, с. 11].

Інформація щодо державної підтримки молодих фахівців та чинні програми розвитку молодіжного підприємництва у регіонах майже відсутні. Це призводить до того, що молодь позбавлена можливості мати інформацію про реальну ситуацію на ринку праці, про недобросовісні підприємства, які не оплачують працю молоді, звільняють та експлуатують безкоштовно під час випробувального терміну юнаків та дівчат.

Роль мас-медіа у вирішенні питань молодіжного працевлаштування полягає у тому, щоб привернути увагу суспільства та влади до проблеми, проінформувати і роботодавців, і молодих людей про останні тенденції розвитку ринку праці. ЗМІ можуть створити інформаційне поле для взаємозв'язку між молодими фахівцями, що шукають роботу, та підприємцями, які мають відповідні вакансії. Саме тому регіональній та місцевій пресі варто звернути увагу на проблеми молодіжної зайнятості і стати інформаційною ланкою у сприянні вчорашнім студентам реалізувати свій професійний потенціал.

Безперечно в еру інноваційних технологій доцільним буде інформувати молодь через спеціально створені сайти, як мають бути прорекламовані та давати можливість безкоштовно розміщувати своє резюме безробітним, що значно спростить пошук роботи та коротить час пошуку.

Працевлаштування молоді напряму залежить від тієї політики, яку проводить навчальний заклад. Дуже часто стажування студентів переростає у гарантоване працевлаштування. Інформація на сайтах провідних закладів освіти про курси для випускників за окремими професійними напрямками, які були б актуальними для Чернігівщини, відсутня. Крім того, відсутні відомості про рейтинг та оцінки студентів випускників, які є корисними і для роботодавця, і для молодого фахівця, який міг би вдало презентувати свої знання на ринку праці, а також інформація про кількість студентів, які працевлаштувалися на підприємства, де проходили практики.

Позитивним моментом є проведення Чернігівським обласним центром зайнятості ярмарок вакансій, на яких молодь знайомиться з діяльністю, можливостями подальшого працевлаштування та вимогами роботодавців, які вони ставлять перед випускниками навчальних закладів, а також використання власного науково-інтелектуального молодіжного потенціалу органами місцевого самоврядування Чернігівської області.

Ефективним шляхом подолання молодіжного безробіття на регіональному рівні є підтримка та сприяння розвитку молодіжного підприємництва. Неможливість працевлашту-

вання та застосування набутих професійних знань та вмінь спричинено відсутністю відповідної кількості підприємств, установ та організацій, здатних забезпечити всіх випускників робочим місцем, і незбалансованістю між потребами ринку праці і професійною пропозицією, яку формують ВНЗ, і небажанням випускників працювати не за фахом або ж працювати за мінімальну заробітну плату та інше. Багато молодих людей мають бажання та хист до здійснення підприємницької діяльності, яка потребує системної підтримки та вимагає відповідного інституційного забезпечення.

Для ефективного подолання безробіття серед молоді можна окреслити наступні цілі та заходи реалізації для всіх сторін цих відносин, оскільки всі суб'єкти мають різні інтереси, що нерідко і стає причиною збільшення безробіття (див. табл. 1).

Запровадження цих заходів при взаємодії всіх учасників призведе до зниження безробіття серед випускників ВНЗ та молоді.

З метою зменшення безробіття серед молоді та її захищеності у власній зайнятості доцільно застосовувати такі програми:

1) впровадження бригад, що ведуть роз'яснювальну роботу та висвітлюють потреби ринку праці кожного регіону за участю працівників служб зайнятості та представників підприємств, установ, організацій, які потребують залучення молоді на роботу;

2) уроки профорієнтації у школах, які дозволяють ще під час навчання у школі зробити вибір щодо своєї майбутньої професії, врахувавши всі ризики та переваги щодо майбутнього працевлаштування, допомагають уникнути надлишкових професій;

3) перенавчання молоді, оскільки спостерігається перенасичення ринку праці для деяких професій і катастрофічний

дефіцит професій прикладного характеру, проведення семінарів та тренінгів щодо можливостей працевлаштування, активізації власних зусиль у вирішенні проблем зайнятості та підвищенні самооцінки;

4) молодіжне пільгове кредитування для відкриття власної справи за участю держави та місцевих органів як гарантів погашення кредиту молодим підприємцям;

5) робота з формування кадрового резерву з числа студентів, молодих спеціалістів та залучення інтелектуального потенціалу студентів до потреб органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

На Чернігівщині для подолання молодіжного безробіття, інформаційного забезпечення та формування інфраструктури для розвитку молодіжного підприємництва можна виділити наступні заходи, наведені в табл. 2.

Для вирішення молодіжного безробіття потрібно опиратися не тільки на власний досвід, а й на досвід інших областей, а також на досвід розвинутих держав, які активно борються з цією проблемою. Так, наприклад, створення банку даних невикористаних невикористаних та виробничих приміщень, незавершеного будівництва, які здаються в оренду або на продаж суб'єктам підприємництва, сприятиме запровадженню та початку нової справи. Проведення на постійній основі семінарів з питань підприємництва сприяє підвищенню рівня обізнаності, нових знайомств їх учасників, а також обговорення проблем галузі та регіону. Наявність інтернет-ресурсів дозволяє отримати відповіді на правові питання з підприємницької діяльності, збагатити досвід, ознайомитися з грантовими програмами.

Висновки. Для подолання безробіття серед випускників навчальних закладів необхідно запровадження рейтингів успішності студентів ВНЗ, яке має бути доступним на офіцій-

Таблиця 1

Заходи щодо ефективного подолання безробіття з урахуванням інтересів цільових груп

Суб'єкт	Вигоди, які отримує суб'єкт	Заходи
Держава	– спрямування інвестицій в освіту; – підготовка платників податків та необхідних спеціалістів	– створення пільг для роботодавців у разі влаштування на перше робоче місце; – збільшення кількості місць державного замовлення для непопулярних професій; – надання цільових субсидій для підготовки спеціалістів для підприємств, що надають місця випускникам; – створення порталу пошуку роботи для випускників
Молоді спеціалісти	– високооплачувана робота; – конкурентоздатність на ринку праці; – вища освіта; – набуття певних вмінь та навичок	– проходження тренінгів, майстер-класів з отриманням сертифікатів; – пошук та прийняття участі у програмах стажування; – розміщення свого резюме на сайтах для пошуку роботи; – вивчення іноземної мови; – займання моніторингом ринку; – цілеспрямованість та не здаватися при перших невдачах
Роботодавці	– знаходження кваліфікованих спеціалістів; – пошук якісної робочої сили; – сплата менших податків	– пропонувати програми стажування; – проводити дні відкритих дверей; – створення та розвиток молодіжних проєктів; – створення літніх програм працевлаштування; – проведення конкурсів інновацій та прийом на роботу переможців; – вивчення досвіду найбільш розвинутих інтернаціональних компаній
Навчальні заклади	– збільшення кількості державного замовлення; – заповнення всіх контрактних місць; – розширення діапазону спеціальностей	– вдосконалення програми практики, контроль за її проходженням; – перегляд навчальних програм ВНЗ, орієнтуватися на практичні навички студентів; – розширення ярмарок вакансій; – створення на базі навчального закладу робочих місць; – проведення профорієнтаційної роботи зі школярами старших класів

Шляхи подолання молодіжного безробіття на Чернігівщині

Завдання	Заходи
Систематичне оновлення реєстру елементів інфраструктури підтримки підприємництва	Налагодження взаємодії елементів інфраструктури підтримки малого підприємництва
Проведення регіонального туру Всеукраїнського конкурсу бізнес-планів підприємницької діяльності серед молоді	Підтримка молодіжних підприємницьких ініціатив
Створення при ВНЗ навчально-методичних та консалтингових центрів (молодий бізнес)	Адаптація молоді до сучасних умов підприємницької діяльності
Організація роботи багатовекторної гарячої лінії для підприємців області; проведення Днів консультаційної юридичної допомоги	Інформаційно-консультаційна допомога суб'єктам підприємницької діяльності
Проведення навчальних семінарів-тренінгів для представників громадських об'єднань підприємців	Реалізація освітніх програм, підвищення інформаційної обізнаності суб'єктів підприємництва
Влаштувати бізнес-заходи, запрошуючи студентів відповідного профілю	Формування бізнес-культури у підприємницькому середовищі області
Розвиток Молодіжної школи бізнесу з організацією навчального циклу з основ ведення підприємницької діяльності	Навчання молоді підприємницькій діяльності, підвищення інформаційної обізнаності молодих підприємців; проведення міських, районних та обласних круглих столів, навчальних семінарів із залученням підприємців області, у тому числі молоді з обмеженими фізичними можливостями

ному сайті навчального закладу. Створення спільно з потенційними роботодавцями загальнодоступної єдиної в рамках України та за регіонами бази даних про вакантні місця на ринку праці та напрямки діяльності, залучаючи їх до освітнього процесу, також сприятиме мінімізації безробітних серед молоді та підвищувати добробут України.

В Україні необхідно розробити ефективні механізми, які б стимулювали працевлаштування молоді, сприяли б розвитку молодіжних підприємницьких ініціатив, враховуючи регіональні особливості. Для цього в державній молодіжній політиці доцільно передбачити фінансування молодіжної програми за рахунок бюджетів усіх рівнів та проводити конкурси програм, на державному рівні прогнозувати потреби ринку у кваліфікованих спеціалістах. Крім того, доцільно розвивати співробітництво з молодіжними організаціями, вдосконалювати механізм надання молодим громадянам першого робочого місця, відпрацьовувати модель забезпечення вторинної та сезонної зайнятості, сприяти формуванню ефективного діалогу між молодими підприємцями-роботодавцями та державою.

Література:

1. Молодь на ринку праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543.
2. Молодіжне безробіття в ЄС – як з ним боротися? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.dyvensvit.org/articles/101075.html>.
3. Кудіна Л. Проблеми молодіжного безробіття та шляхи його подолання / Л. Кудіна, Л. Яцюк. – К.: Молодіжна Альтернатива, 2011. – 64 с.

4. Волкова Н. Політика держави щодо зайнятості молоді та її ефективність / Н. Волкова. // Науково-теоретичний журнал Дніпропетровської державної фінансової академії. – 2010. – № 1(23). – С. 26–32.
5. Кудіна Л. Молодіжне безробіття та проблеми розвитку молодіжного підприємництва / Л. Кудіна, Л. Яцюк. – К.: Молодіжна Альтернатива, 2010. – 112 с.
6. Про підвищення рівня працевлаштування випускників вищих навчальних закладів: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010р. № 1726 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1726-2010-%D1%80>.

Іванова Т.Н. Направлення преодолання молодіжної безработиці в Україні: регіональний аспект

Анотація. В статті досліджені проблеми молодіжної безработиці на регіональному і державному рівні. Виявлені основні причини і наслідки його виникнення. Предложено направлення збільшення зайнятості серед молоді.

Ключевые слова: молодіжна безработица, самозайнятість, трудоспособное население, трудоустройство.

Ivanova T.M. Directions of overcoming of youth unemployment in Ukraine: regional aspect

Summary. The article examines the problems of youth unemployment at the regional and state level. The main causes and consequences of its occurrence are identified. The directions of increase of youth employment are suggested.

Keywords: youth unemployment, self-employment, working population, employment.